

TINDAK TUTUR UKARA IMPERATIF WONTEN KITAB SUCI PRAJANJIAN ANYAR

THE SPEECH ACT OF IMPERATIVE SENTENCES IN THE NEW TESTAMENT BIBLE

Dening: Anggita Petra Anggra Dewi, Prodi Pendidikan Bahasa Jawa, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta

Email anggita10@gmail.com

Sarining Panaliten

Ancasing panaliten menika njlentrehaken jinising tindak tutur imperatif ilokusi langsung saha boten langsung. Nyebataken fungsi ilokusi ing ukara *imperatif*. Salajengipun njlentrehaken jinis ukara *imperatif* ingkang dipunginakaken wonten Kitab Suci Prajanjian Anyar. Panaliten menika ngginakaken jinis panaliten deskriptif. Sumber data panaliten inggih menika Kitab Suci Prajanjian Anyar. Data panaliten menika arupi tuturan *imperatif*. Data dipunkempalaken kanthi teknik maos saha teknik cathet. Data dipunanalisis kanthi teknik analisis deskriptif. *Validitas* ingkang dipunginakaken inggih menika *validitas expert judgement*, *validitas semantic*, lajeng kangge manggihaken *reliabilitas data* dipunginakaken *reliabilitas intrarater*. Asiling panaliten gayut kaliyan (1) jinising tindak tutur ukara *imperatif* wonten Kitab Suci Prajanjian Anyar dipunbedakaken dados kalih, inggih menika tindak tutur langsung saha tindak tutur boten langsung, (2) *fungsi* ilokusi ing ukara *imperatif* ing Kitab Suci Prajanjian Anyar menika wonten *fungsi* asertif, direktif, komisif, ekspresif saha deklarasi, (3) jinis *imperatif* ing Kitab Suci Prajanjian Anyar kapanggihaken wonten gangsal wujud inggih menika *imperatif* limrah, *imperatif* panantang, *imperatif* paminta, *imperatif* pangajak, saha *imperatif* pamenging.

Pamijining tembung : tindak tutur, ukara imperatif, Kitab Suci Prajanjian Anyar.

Abstract

This study aims to describe types of direct-indirect imperative illocution speech act, explains the function of illocution in the New Testament Bible, and types of imperative sentences that using in the New Testament Bible. This study uses descriptive method. Data sources used is The New Testament Bible. Data of this study is imperative sentences. The method of collecting data in this study was reading and note technique. This study used expert judgment validity, semantic validity, and intrarater reliability to obtain the reability. The result of this studies are to explain (1) types of direct-indirect imperative illocution speech act in The New Testament Bible, (2) the functions of illocutions in imperative sentences of The New Testament Bible include assertive, directive, komisive, expressive and declaration, (3) types of imperative that used in The New Testament Bible include imperative ordinary, imperative challenges, imperative demands, imperative invitations and imperative disallowance.

PURWAKA

Tindak tutur menika kasil saking kahanan ukara tartamtu saha kempalan paling alit saking *komunikasi linguistik* ingkang saged awujud pawarta, pitaken, prentah utawi sanesipun (Searle, 1969; wonten Suwito, 1983: 33). Tindak tutur menika wujudipun wonten tiga ing antawisipun lokusi, ilokusi, saha perlokusi. Tindak tutur lokusi wonten ing wacana wujudipun penutur ngandharaken menapa wontenipun wacana menika. Dados makna wacana menika sami kaliyan seratanipun. Beda kaliyan tindak tutur ilokusi, tindak tutur menika gadhah gangsal fungsi ingkang sifatipun *komunikatif*. Fungsi menika wonten asertif, direktif, komisif, deklarasi, saha ekspresif. Ingkang pungkasan inggih menika perlokusi. Perlokusi menika boten gadhah *fungsi* ugi boten gadhah *makna*, amargi perlokusi *efek* ingkang dipuntuwuhaken saking tindak tutur ingkang kaandharaken.

Boten namung sarat-sarat tartamtu supados tuturan menika *valid*, prelu ugi dipunmangertosi bilih tindak tutur menika jinisipun saged langsung saha boten langsung (Wijana, 1996: 30). Menawi wonten gegayutan antawisipun *struktur* saha *fungsi* dipunwastani tindak tutur langsung. Salajengipun menawi boten wonten gegayutan antawisipun *struktur* kaliyan *fungsi* kalebet tindak tutur boten langsung.

Jinising ukara miturut ahli tata basa tradisional menika wonten tiga inggih menika pawarta (*deklaratif*), pitakenan (*interogatif*), saha prentah (*imperatif*). Ukara pawarta (*deklaratif*) inggih menika

ukara ingkang wosipun ngaturi pamirengipun nggatosaken kemawon, boten nindakaken menapa-menapa amargi maksud saking pamicara suka *informasi* kemawon. Ukara *interogatif* inggih menika ukara ingkang wosipun ngaturi pamireng kangge mangsuli kanthi cara lisan. Ingkang pungkasan ukara *imperatif*, ukara menika wosipun nyuwun dhumateng priyantun ingkang mirengaken utawi ingkang mireng paring *tanggapan* awujud tindakan ingkang dipunkajengaken dening penutur, ukara imperatif dipunperang kanthi *formal* dados gangsal werni, inggih menika ukara *imperative* limrah, ukara *imperative* pangajak, ukara *imperative* panantang, ukara *imperative* paminta, saha ukara *imperative* pamenging.

Tindak tutur *imperatif* menika boten namung dipuncakaken wonten pasrawungan nanging ugi saged dipuncakaken wonten seratan, salah satunggalipun wonten Kitab Suci Prajanjian Anyar. Wonten Kitab Suci Prajanjian Anyar menika langkung kathah dipunpanggihaken tuturan *imperatif* tinimbang wonten Kitab Suci Prajanjian Lawas. Menawi dipuntingali saking perangan *konteks*, ukara *imperatif* gadhah fungsi ilokusi ingkang beda gumantung kaliyan *konteks* tutur ingkang nyarengi saha ugi ngemu teges *imperatif*. Fungsi ilokusi menika gayut sanget kaliyan menapa ingkang dados ancas saking proses berkomunikasi amargi tindak ilokusi gadhah daya tartamtu nalika penutur nindakaken samubarang. Awit saking menika lajeng dipuntindakaken panaliten ingkang ngrembag babagan tindak tutur ukara *imperatif* wonten Alkitab Prajanjian Anyar. Wosing perkawisipun inggih menika:

1. kadospundi jinising tindak tutur imperatif ilokusi langsung saha boten langsung wonten Kitab Suci Prajanjian Anyar?
2. kadospundi fungsi ilokusi ing ukara *imperative* wonten Kitab Suci Prajanjian Anyar?
3. kadospundi jinis ukara *imperative* ingkang dipunginakaken wonten Kitab Suci Prajanjian Anyar?

GEGARAN TEORI

Miturut Searle wonten ing sedaya komunikasi Linguistik menika wonten tindak tuturipun. *Komunikasi* menika boten namung lambang kemawon, tembung utawi ukara, ananging langkung trep dipunsebat produk utawi kasil saking pralambang, tembung utawi ukara ingkang awujud tumindak tindak tutur (*the performance of speech acts*) Rohmadi (2010: 31). Purwo (1990: 19) ngandharaken bilih wonten ing salebeting pirembagan antawisipun penutur saha mitra tutur boten namung ngandharaken ukara nanging ugi nindakaken tumindak dipunkantheni patrap. Pirembagan ingkang awujud pocapan patrap ing salebeting ujaran menika dipunwastani tindak tutur.

Pamanggihipun Austin (wonten ing Leech, 2011: 280) bilih sedaya tuturan menika wujud tumindak saha boten namung ngandharaken ngengingi donya. Sedaya tuturan kalawau boten namung awujud tuturan kemawon nanging ugi awujud tumindak ingkang saged ndayani mitra tutur supados nindakaken tumindak. Austin ugi mbedakaken tigang tumindak ingkang gayut kaliyan *ujaran*, inggih menika tindak lokusioner, tindak ilokusioner, saha tindakperlokusioner. Searle

wonten ing Rahardi (2005: 36) merang tindak ilokusi dados gangsal werni ingkang sedayanipun gadhah *fungsi komunikasi* inggih menika asertif, direktif, komisif, ekspresif saha deklarasi

Dipuntingali saking sudut pandang sanes, tindak tutur saged dipunbedakaken tindak tutur langsung lan tindak tutur boten langsung. Tindak tutur saged mlampah dipunukur saking ageng alitipun jarak kesantunanipun, tuturan ingkang sipatipun langsung saged dipunanggep boten sopan tuturanipun. Ugi walikanipun, tuturan ingkang boten langsung dipunajab langkung sopan tinimbang tuturan langsung.

Anton M. Moeliono saha Samsuri (wonten ing Mulyana, 2005:21) ngandharaken bilih *konteks* menika kaperang saking kahanan, *partisipan*, wekdal, papan, *adegan*, *topik*, prastawa, wujud, *amanat*, *kode* saha *saluran*. Wondene miturut Dell Hymes (1972: 58-62) ngandharaken *faktor-faktor* ingkang nemtokaken prastawa tutur kanthi *akronim SPEAKING* ingkang wacahan saking *setting and scene*, *participants*, *ends*, *act sequence*, *key*, *instrumentalities*, *norm*, *genre*.

Ukara *imperatif* gadhah maksud paring prentah utawi gadhah panyuwunan supados lawan tuturipun nindakaken ingkang dipunkajengaken penutur. Menawi wosipun prentah menika supados pamirengipun kedah nindakaken pakaryan dipunsebat ukara *imperative* suruh. Nanging menawi isinipun perintahipun supados pamiring boten nindakaken ingkang diperintahaken dipunsebat ukara larangan. Ukara interogatif saha ukara deklaratif saged dipunginakaken dados

imperatif miturut konteksipun. Tuturan imperatif menika gadhah wujud kanthi ancas piyambak, inggih menika nggatosaken teges nalika tuturan imperatif dipunandharaken penutur. Wujuding imperatif ingkang mapinten-pinten warni dados jalaran penutur ngandharaken tuturan imperatif kasebat. Miturut saking Endang, Siti (2006 :131) ngandharaken bilih wujuding ukara imperatif menika miturut saking variasi wasesanipun dipunpontho dados wujud wasesa tanduk, tanggap, bawa, temening tumindak, urmat, panantang, pangece, panglulu, larangan utawa boten mreduli/ ngetogake. Miturut Sasangka (1989: 126-127) wujuding ukara imperatif menika wonten gangsal inggih menika limrah, paminta, pamenging, pangajak saha panantang.

Kitab Suci Prajanjian Anyar inggih menika perangan saking Kitab Suci agami Kristen ingkang dipunterbitaken dening Lembaga Alkitab Indonesia. Kitab Suci Prajanjian Anyar menika wosipun wonten kitab Mateus, Markus, Lukas, Yokanan, Lelakone Para Rasul, Layange Rasul Paulus marang Pasamuwan ing Kutha Rum, Layange Rasul Paulus kang kapisan marang Pasamuwan ing kutha Korinta, Layange Rasul Paulus kang kapindho marang Pasamuwan ing kutha Korinta, Layange Rasul Paulus marang Pasamuwan-pasamuwan ing Tanah Galati, Layange Rasul Paulus marang Pasamuwan ing kutha Efesus, Layange Rasul Paulus marang Pasamuwan ing kutha Filipi, Layange Rasul Paulus marang Pasamuwan ing kutha Kolose, Layange Rasul Paulus kang kapisan marang Pasamuwan ing kutha Tesalonika, Layange Rasul Paulus

kang kapindho marang Pasamuwan ing kutha Tesalonika, Layange Rasul Paulus kang kapisan marang Timoteus, Layange Rasul Paulus kang kapindho marang Timoteus, Layange Rasul Paulus Marang Titus, Layange Rasul Paulus Marang Filemon, Layang Marang Wong Ibrani, Layange Bapa Yakobus, Layange Rasul Petrus kang Kapisan, Layange Rasul Petrus kang Kapindho, Layange Rasul Yokanan kang kapisan, Layange Rasul Yokanan kang kapindho, Layange Rasul Yokanan kang katelu, Layange Bapa Yudas, Wahyu marang Rasul Yokanan.

CARA PANALITEN

Wonten panaliten menika, panaliti ngginakaken metode *deskriptif*. Metode *deskriptif* menika dipuntindakaken adhedhasar kasunyatan saengga data ingkang dipunasilaken utawi dipunserat arupi basa kados paparan sawontenipun (Sudaryanto, 1988:62). Jinising metode *deskriptif* menika ngasilaken data-data kanthi *deskriptif* arupi data ingkang nyata, ingkang dipunserat kanthi ngandharaken basa *penutur*-ipun. Data ingkang dipunkaji wonten panaliten menika arupi tuturan-tuturan *imperatif* wonten Kitab Suci Prajanjian Anyar. Dene sumbering data minangka subjek panaliten menika Alkitab Bahasa Jawi Perjanjian Enggal.

Caranipun ngempalaken *data* wonten ing panaliten menika kanthi migunakaken *teknik* maos-nyerat. Panaliti maos Kitab Suci Prajanjian Anyar kanthi premati supados saged manggihaken *tuturan* ingkang gayut kaliyan tindak tutur *imperatif*. Sasampunipun *teknik* maos, dipunlajengaken *teknik* nyerat. *Teknik*

nyerat katindhakaken *kanthi* cara nyerat sedaya *tuturan* ingkang sampun dipunanalisis saha dipuntandhani wonten ing *computer*. Pirantining panaliten inggih menika piranti ingkang dipunginakaken kangge mbiyantu panaliti nalika nindhakaken panaliten. Pirantining panaliten ingkang kaginakaken wonten ing panaliten inggih menika *kartu data* saha *table analisis*.

Tahap saklajengipun inggih menika nganalisis data caranipun nganalisis data ing panaliten menika kanthi cara *analisis deskripsi*. Tahapan analisis *deskripsi* inggih menika: 1). *Identifikasi*, 2). *Klasifikasi*, 3). Analisis ukara *imperatif* ing Alkitab Perjanjian Enggal. Cara Ngesahaken Data wonten ing panaliten menika ngginakaken *validitas* saha *reliabilitas*. *Validitas data* ngginakaken cara *expert judgement* utawi *pertimbangan ahli* saha *validitas semantik*. *Reliabilitas intrarater* menika dipunlampahi kanthi cara *cek ricek* utawi *kajian berulang*.

ASILING PANALITI SAHA PIREMBAGAN

Asiling panaliten menika mahyakaken bab-bab ingkang dipuntliti inggih menika jinising tindak tutur *imperatif* ilokosi langsung saha boten langsung, fungsi ilokusi menika kapontho dados gangsal werni ingkang sedayanipun gadhah *fungsi komunikasi* inggih menika, asertif, direktif, ekspresif, komisif saha deklarasi. Jinising ukara *imperatif* menika dipungolongaken kanthi formal dados gangsal, inggih menika ukara *imperatif* limrah, pamenging, pangajak, panantang saha paminta.

Wonten Kitab Suci Prajanjian Anyar kapanggihaken Tindak tutur

imperatif ilokusi langsung ing Kitab Suci Prajanjian Anyar kapanggihaken gangsal fungsi ilokusi inggih menika 1) asertif, wonten fungsi ilokusi asertif kapanggihaken jinising *imperatif* inggih menika *imperatif* limrah, *imperatif* pangajak saha *imperatif* pamenging ngandhap menika tuladha saking fungsi ilokusi jinising *imperatif* pangajak

Imperatif pangajak ateges pangajak dhateng mitra tutur manut *konteks* kawontenan. Adatipun *imperatif* pangajak kawuwuhan tembung pambiyantu, kadosta „ayo“, „mangga“, „cobi“, lan sapanunggalanipun. Ing ngandhap menika tuladha tindak tutur langsung *imperatif* ilokusi asertif kanthi *imperatif* pangajak.

Konteks: Tuturan menika antawisipun salah satunggaling sakabat (O_1)kaliyan Yesus(O_2). Tuturan menika kadadosan nalika Yesus jengkar saking Padaleman Suci. Salah satunggaling sakabat ningali endahing sela saha endahing yeyasan lajeng nyaosi pirsadumateng Yesus supados ugi mirsani endahing bab menika. Ancasing tuturan menika nyaosi pirsadumateng Yesus supados ningali sela saha yeyasan ingkang endah.

Data: 3/131

Tuturan:

Satunggaling sakabat: “Guru, cobimirsanana kekahipun selasela punika saha endahing yeyasan punika!”

(Sumber: Markus 13:1)

Tuturan ing nginggil kalebet tindak tutur langsung amargi wosipun sami kaliyan ukara ingkang dipunwedhar. *Fungsi*-nipun mrentah kanthi wujud ukara *imperatif*, wonten basa seratan wujud ukara *imperatif* titikanipun kawiwitan hurup kapital saha wonten tandha pakon` (!) ing sawingkingipun ukara.

Tuturan wonten nginggil menika kalebet fungsi asertif paring pirsa bilih sela saha yeyasan punika endah tuturan menika kaiket dening kasunyatan ingkang wonten mrika. Tuturan menika kalebet *imperatif* pangajak kanthi satuan lingual cobu. Mrentahaken mitra tutur supados ningali sela saha yeyasan ingkang endah kanthi tembung pambiyantu cobu.

2) direktif, wonten fungsi ilokusi direktif kapanggihaken jinising imperatif inggih menika imperatif limrah, imperatif pamenging saha imperatif paminta. Ngandhap menika tuladha saking fungsi ilokusi direktif jinising imperatif limrah

Imperatif limrah boten ngginakaken tembung pambiyantu kadosta „muga-muga“, „aja“, lan sapanunggalanipun sarta kadhang kala namung awujud ukara boten jangkep manut *konteks*-ipun. Ing ngandhap menika jinising tindak tutur langsung *imperatif* ilokusi direktif kanthi *imperatif* limrah ingkang dipunpanggihaken ing Kitab Suci Prajanjian Anyar.

Konteks: Tuturan menika antawisipun Yudas(O_1)kaliyan Tiyang ingkang badhe nyepeng Yesus(O_2). Kadadosan nalika Yudas saha tiyang-tiyang ingkang badhe nyepeng Yesus sampun dugi

badhe nyepeng Yesus. Yudas maringi tandha dhateng tiyang-tiyang menika bilih yesus menika ingkang badhe Yudas cucup dalah paring prentah tiyang-tiyang menika supados nyepeg Yesus. Ancasing tuturan menika Yudas paring tandha saha prentah supados nyepeng Yesus dening tiyang menika.

Data 3/77

Tuturan:

Yudas: “Wong kang sing dalcucup, yaiku wonge, cekelen!”

(Sumber: Mateus 26: 48)

Tuturan ing nginggil kalebet tindak tutur langsung amargi wosipun sami kaliyan ukara ingkang dipunwedhar. *Fungsi*-nipun mrentah kanthi wujud ukara *imperatif*, wonten basa seratan wujud ukara *imperatif* titikanipun kawiwitan hurup kapital saha wonten tandha pakon (!) ing sawingkingipun ukara.

Tuturan menika kalebet fungsi ilokusi direktif katingal saking satuan lingual cekelen! Dipuntingali saking *konteks* saha makna tuturan menika Yudas dhawuhi tiyang ingkang badhe nyepeng Yesus supados nyekel Yesus sabibaripun Yudas nyucup Yesus. Satuan lingual cekelen saged dipunarani minangka *imperatif* limrah manut *konteks* kawontenan tutur inggih menika penutur dhawuh dhateng mitra tutur supados nindakaken tumindak ingkang dipunkajengaken dening penutur, tembung cekelen dados tembung *imperatif* amargi kawuwuhan panambang -en.

3) komisif, wonten fungsi ilokusi komisif kapanggihaken jinising imperatif inggih menika *imperatif* limrah, saha imperatif paminta. Data wonten ngandhap menika tuladha saking fungsi ilokusi komisif jinising imperatif paminta

Imperatif paminta menika *imperatif* kanthi nyenyuwun dhateng tiyang ingkang dipunajak wicantenan asringipun ngginakaken tembung pambiyantu cobu, coba, sumangga lan sapanunggalanipun. Ing ngandhap menika jinising tindak tutur langsung *imperatif* ilokusi komisif kanthi *imperatif* paminta ingkang dipunpanggihaken ing Kitab Suci Prajanjian Anyar.

Konteks: Tuturan menika antawisipun Rasul Paulus (O_1)kaliyan Tiyang Galati (O_2). Tuturan menika Rasul Paulus martakaken piwulangipun dening Tiyang Galati lumantar serat. Wosipun piwulang babagan Injil namung setunggal boten wonten sanesipun, awit saking menika bilih wonten sinten kemawon ingkang martakaken injil ingkang sanes, badhe kenging laknat. Ancasing tuturan menika medhar piwulang

Data 3 /235

Tuturan:

Rasul Paulus: Nanging sanadyan, ta, aku kabeh, utawa sawijining malaekat saka ing swarga martakake marang kowe injil kang beda karo injil kang wus padha dakwartakake marang kowe, iku kenaa ing laknat!

(Sumber: Galati 1:8)

Tuturan ing nginggil kalebet tindak tutur langsung amargi wosipun sami kaliyan ukara ingkang dipunwedhar. *Fungsi*-nipun mrentah kanthi wujud ukara *imperatif*, wonten basa seratan wujud ukara *imperatif* titikanipun kawiwitan hurup kapital saha wonten tandha pakon (!) ing sawingkingipun ukara.

Tuturan ing nginggil menika kalebet fungsi ilokusi komisif amargi tuturan penuturipun kaiket dening lelakon ing wekdal ing saklajengipun. Rasul Paulus menika ngandharaken bilih sinten kemawon ingkang martakaken injil ingkang sanes saking injil ingkang dipunandharaken badhe kenging laknat. Miturut *konteks* saha tuturan menika saged dipunsebat bilih tuturan menika kagolong fungsi komisif ngancem. Tuturan kenaa ing laknat kalebet *imperatif* paminta amargi kawuwuhan panambang -a ingkang dadosaken tembung menika tembung pangajeng-ajeng utawi paminta, sanadyan boten ngginakaken tembung pambiyantu kadosta *sumangga*, *mugi* lan sakpanunggalanipun tuturan menika gadhah pangajeng-ajeng utawi paminta supados kena ing laknat miturut Sasangka (2008: 66)

4) ekspresif wonten fungsi ilokusi ekspresif kapanggihaken jinising imperatif inggih menika *imperatif* limrah, *imperatif* pangajak, *imperatif* panantang, *imperatif* paminta saha *imperatif* pamenging data wonten ngandhap menika tuladha saking fungsi ilokusi ekspresif jinising imperatif panantang

Imperatif panantang gadhah teges mratelakaken tumindak ingkang nantang. Manut *konteks* kawontenanipun. Adatipun *Imperatif*

panantang menika ngginakaken tembung pambiyantu kadosta, „coba“. Ing ngandhap menika tuladha ingkang kapanggihaken ing Kitab Suci Prajanjian Anyar.

Konteks: Tuturan menika antawisipun tiyang ingkang nyiksa Yesus (O_1)kaliyan Yesus(O_2) tuturan menika kadadosan nalika Yesus sampun kadabyang menyang daleme Imam Agung, katah tiyang ingkang ngidoni saha madhosi kalepataning Yesus supados diukum. Ancasing tuturan menika nantang Panjenenganipun supados ngandharaken sajatosipun.

Data 3/139

Tuturan:

Tiyang ingkang nyiksa Yesus: “Heh, Nabi, coba mecaa!” Dalasan para abdi iya padha napuki.

(Sumber Markus 14:65)

Tuturan ing nginggil kalebet tindak tutur langsung amargi wosipun sami kaliyan ukara ingkang dipunwedhar. *Fungsi*-nipun mrentah kanthi wujud ukara *imperatif*, wonten basa seratan wujud ukara *imperatif* titikanipun kawiwitan hurup kapital saha wonten tandha pakon (!) ing sawingkingipun ukara.

Saking *konteks* ing nginggil kagolong fungsi ilokusi ekspresif amargi saking *konteks*ipun ngatingalaken tumindak ekspresif ngece panjenenganipu kanthi ngidoni pasuryanipun. Tuturan ingkang ngatingalaken *imperatif* panantang ngginakaken tembung pambiyantu coba. Nantang supados meca utawi kandha blaka menapa wontenipun.

5) deklarasi wonten fungsi ilokusi deklarasi kapanggihaken jinising

imperatif inggih menika imperatif pamenging. Data wonten ngandhap menika tuladha saking fungsi ilokusi deklarasi jinising imperatif pamenging *Imperatif* pamenging menika mratelakaken penging dhateng mitra tutur. *Imperatif* pamenging ngginakaken tembung pambiyantu ‘aja’. Ing ngandhap menika tuladhanipun tindak tutur langsung *imperatif* ilokusi kanthi *imperatif* pamenging ingkang dipunpanggihaken ing Kitab Suci Prajanjian Anyar.

Konteks: Tuturan menika antawisipun Yesus(O_1)kaliyan wit anjir (O_2). Tuturan menika kadadosan nalika Yesus manggihaken wit anjir ingkang mawoh godhong kemawon boten mawoh wohipun, lajeng Yesus nyupaosi kemawon wit anjir menika. Ancasing tuturan menika Yesus paring ukuman dumateng wit anjir supados wit anjir menika garing saklawase amargi namung awoh godhong kemawon boten wonten wohipun.

Data3/61

Tuturan:

Yesus: “Aja metu wohmu meneh ing salawas-lawase!”

(Sumber: Mateus 21: 19)

Tuturan ing nginggil kalebet tindak tutur langsung amargi wosipun sami kaliyan ukara ingkang dipunwedhar. *Fungsi*-nipun mrentah kanthi wujud ukara *imperatif*, wonten basa seratan wujud ukara *imperatif* titikanipun kawiwitan hurup kapital saha wonten tandha pakon (!) ing sawingkingipun ukara.

Dipuntingali saking *konteks* tuturanipun tuturaning nginggil kalebet fungsi ilokusi deklarasi paring ukuman amargi wit anjir menika boten mawoh wohipun, wujud tuturanipun nggayutaken isi tuturan kaliyan kasunyatanipun. *Imperatif* pamenging katingal saking tuturan „sampun ngantos“. Penutur ndhawuhi mitru tutur nindakaken menapa ingkang dipunandharaken penutur kanthi *imperatif* pamenging ngginakaken tembung pambiyantu aja.

Salajengipun inggih menika tindak tutur imperatif ilokusi boten langsung wonten Kitab Suci Prajanjian Anyar kapanggihaken gangsal fungsi ilokusi inggih menika 1) asertif, wonten fungsi ilokusi asertif kapanggihaken jinising imperatif inggih menika *imperatif* limrah, *imperatif* pamenging, *imperatif* pangajak, saha *imperatif* paminta.data wonten ngandhap menika tuladha saking fungsi ilokusi asertif jinising imperatif limrah

Imperatif limrah boten ngginakaken tembung pambiyantu kadosta „muga-muga“, „aja“, lan sapanunggalanipun sarta kadhang kala namung awujud ukara boten jangkep manut *konteks*-ipun. Ing ngandhap menika jinising tindak tutur boten langsung *imperatif* ilokusi asertif kanthi *imperatif* limrah ingkang dipunpanggihaken ing Kitab Suci Prajanjian Anyar.

Konteks: Tuturan menika antawisipun Malaekat (O_1)kaliyan Filipus(O_2). Ancasing tuturan menika malaekat menika nyaosi pirsa dumateng Filipus mergi ingkang badhe

dipunlampahi Filipus menyang Gaza.

Data 3 /216

Tuturan:

Malaekat: “Ngadega, lan mangkata mangidul metu ing dalan kang mudhun saking Yerusalem menyang ing kutha Gaza.” Dalan iku sepi. Sang Filipus banjur tindak.

(Sumber: LPR 8: 26)

Tuturan ing nginggil kalebet tindak tutur boten langsung amargi wosipun beda kaliyan ukara ingkang dipunwedhar. *Fungsi*-nipun mrentah kanthi wujud ukara carita, Sanajan wosipun pakon nanging *struktur* ukaranipun carita. *Fungsi* ukara carita saged dipunginakaken kangge pakon wonten basa seratan wujud ukara carita titikanipun kawiwitan hurup kapital saha wonten tandha titik (.) ing sawingkingipun ukara. *Imperatif* kanthi wujud ukara carita menika pakon langkung alus.

Tuturan “Ngadega, lan mangkata mangidul metu ing dalan kang mudhun sakaing Yerusalem menyang ing kutha Gaza.” ngemu tindak tutur boten langsung *imperatif* fungsi ilokusi asertif nyaosi pirsa. Jinising *imperatif* limrah miturut *konteks* tuturanipun penutur ndawuhi supados mitra tuturipun nindakaken pakaryan ingkang dipuntuturaken dening penutur, tembung ngadega saha mangkata kawuwuhan panambang –a ingkang dadosaken tembung *menika* dados *imperatif*.

2) direktif, wonten fungsi ilokusi direktif kapanggihaken jinising imperatif inggih menika *imperatif* limrah, *imperatif* pamenging, *imperatif* paminta saha *imperatif* panantang data wonten ngandhap menika tuladha

saking fungsi ilokusi direktif jinising imperatif pamenging

Imperatif pamenging menika mratelakaken penging dhateng mitra tutur. *Imperatif* pamenging ngginakaken tembung pambiyantu „aja". Ing ngandhap menika tuladhanipun tindak tutur boten langsung *imperatif* ilokusi direktif kanthi *imperatif* pamenging ingkang dipunpanggihaken ing Kitab Suci Prajanjian Anyar.

Konteks: Tuturan menika ing gunung Zaitun nalika Yesus paring piwulang babagan memateni. Tuturan menika antawisipun Yesus (O_1) kaliyan tiyang ingkang nderek Yesus (O_2). Ancasing tuturan menika Yesus paring piwulang.

Data3/15

Tuturan:

Yesus: “Kowe wus padha krungu, yen para leluhur padha kaparingan pangandika mangkene: Sira aja memateni, sing sapa memateni kudu diukum

(Sumber Mateus5 : 21)

Tuturan ing nginggil kalebet tindak tutur boten langsung amargi wosipun beda kaliyan ukara ingkang dipunwedhar. *Fungsi*-nipun mrentah kanthi wujud ukara carita, Sanajan wosipun pakon nanging *struktur* ukaranipun carita. *Fungsi* ukara carita saged dipunginakaken kangge pakon wonten basa seratan wujud ukara carita titikanipun kawiwitan hurup kapital saha wonten tandha titik (.) ing sawingkingipun ukara. *Imperatif* kanthi wujud ukara carita menika pakon langkung alus. Miturut *konteks* saking tuturan menika, kalebet fungsi ilokusi direktif paring piwulang saged

dipuntingali saking tuturanipun, wosipun tuturan menika mrentah dhateng tiyang sanes supados nindakaken pakaryan ingkang dipunandharaken dening penutur. Yesus mrentahakensupados boten memateni dumateng sinten kemawon ingkang mirengaken pituturipun. Tuturan menika ngginakaken tembung pambiyantu aja kagem mratelakaken ukara *imperatif* pamenging

3) komisif, wonten fungsi ilokusi komisif kapanggihaken jinising imperatif inggih menika *imperatif* panantang, saha *imperatif* paminta data wonten ngandhap menika tuladha saking fungsi ilokusi koamisif jinising imperatif panantang

Imperatif panantang gadhah teges mratelakaken tumindak ingkang nantang. Manut *konteks* kawintenanipun. Adatipun *Imperatif* panantang menika ngginakaken tembung pambiyantu kadosta, „coba". Ing ngandhap menika tuladha ingkang kapanggihaken ing Kitab Suci Prajanjian Anyar.

Konteks: Tuturan menika ing dhuwur gunung. Tuturan menika kadadosan nalika Yesus dipungodha dening iblis, Iblis ngandharaken bilih Yesus karsa sumungkem dumateng Iblis, Iblis paring janji bilih donya sakisine bakal kagunganipun Yesus. Tuturan menika antawisipun Iblis (O_1) kaliyan Yesus (O_2). Ancasing tuturanmenika Iblis nantang dumateng Yesus.

Data3:8

Tuturan:

Iblis: “Punika sadaya badhe kula caosaken dhateng panjenengan, anggeripun Panjenengan sumungkem sujud dhateng kula.”

(Sumber: Mateus 4: 9)

Tuturan ing nginggil kalebet tindak tutur boten langsung amargi wosipun beda kaliyan ukara ingkang dipunwedhar. *Fungsi*-nipun mrentah kanthi wujud ukara carita, Sanajan wosipun pakon nanging *struktur* ukaranipun carita. *Fungsi* ukara carita saged dipunginakaken kangge pakon wonten basa seratan wujud ukara carita titikanipun kawiwitan hurup kapital saha wonten tandha titik (.) ing sawingkingipun ukara. *Imperatif* kanthi wujud ukara carita menika pakon langkung alus.

Tuturan ingkang ningalaken fungsi ilokusi komisif paring janji tuturan penutur kaiket dening lelakon ing wekdal saklajengipun katingal saking tuturan “punika sadaya badhe kula caosaken dhateng panjenengan”. Tuturan menika ngemu makna tuturan paring janji dumateng Yesus menawi karsa nyembah Iblis, jinising *imperatif* panantang kanthi satuan lingual anggeripun kangem mratelakaken *imperatif* panantang.

4) ekspresif wonten fungsi ilokusi ekspresif kapanggihaken jinising imperatif inggih menika *imperatif* pangajak, *imperatif* **paminta**. Data wonten ngandhapmenika tuladha fungsi ilokusi ekspresif jinising imperatif paminta

Imperatif paminta menika *imperatif* kanthi nyenyuwun dhateng tiyang ingkang dipunajak wicantenan asringipun ngginakaken tembung pambiyantu cobo, coba, sumangga lan sapanunggalanipun. Ing ngandhap menika jinising tindak tutur boten

langsung *imperatif* ilokusi ekspresif kanthi *imperatif* paminta ingkang dipunpanggihaken ing Kitaab Suci Prajanjian Anyar.

Konteks: Tuturan menika antawisipun tiyang wuto (O_1) kaliyan Yesus (O_2). Tuturan menika kadadosan nalika wonten tiyang wuto kalih ingkang nguwuh-uwuh supados Yesus karsa paring kawelasan dumateng tiyang wuta wau saha karsa nyarasaken netranipun supados saged ningali. Ancasing tuturan menika supados Yesus kersa paring pitulungan kaliyan tiyang wuto

Data3/38

Tuturan:

Tiyang Wuto: “Dhuh, tedhakipun Sang Prabu Dawud, kawula mugi Paduka welasi.”

(Sumber: Mateus 9: 27)

Tuturan ing nginggil kalebet tindak tutur boten langsung amargi wosipun beda kaliyan ukara ingkang dipunwedhar. *Fungsi*-nipun mrentah kanthi wujud ukara carita, Sanajan wosipun pakon nanging *struktur* ukaranipun carita. *Fungsi* ukara carita saged dipunginakaken kangge pakon wonten basa seratan wujud ukara carita titikanipun kawiwitan hurup kapital saha wonten tandha titik (.) ing sawingkingipun ukara. *Imperatif* kanthi wujud ukara carita menika pakon langkung alus.

Fungsi ilokusi ekspresif katingal saking satuan lingual welasi, penutur ningalaken tumindak ekspresif kanthi

nyuwun kawelasan dumateng Yesus supados Yesus karsa nyarasaken Tiyon wuta menika kanthi *imperatif* paminta ngginakaken satuan lingual mugè.

5) deklarasi wonten fungsi ilokusi deklarasi kapanggihaken jinising imperatif inggih menika *imperatif* limrah saha imperatif. data wonten ngandhap tuladha saking Tindak Tutur Boten Langsung *Imperatif* Ilokusi deklarasi kanthi *Imperatif* pangajak

Imperatif pangajak ateges pangajak dhateng mitra tutur manut *konteks* kawontenan. Adatipun *imperatif* pangajak kawuwuhan tembung pambiyantu, kadosta „ayo“, „mangga“, „cobi“, lan sapanunggalanipun. Ing ngandhap menika tuladha tindak tutur boten langsung *imperatif* ilokusi deklarasi kanthi *imperatif* pangajak.

Konteks: Tuturan menika antawisipun Yesus (O_1) kaliyan Simon saha Kancane-kancane (O_2). Tuturan menika kadadosan nalika Yesus dipunsuwuni pirsu dumateng Simon babagan tiyang-tiyang ingkang sampun madosi Panjenenganipun, lajeng Yesus mutusaken bilih ngajak pindah papan panggenan ing kitha sacelakipun kemawon. Ancasing tuturan menika Yesus ngajak sakabatipun tidak ing kutha sanesipun.

Data3/87

Tuturan:

Simon: “Sadaya sami madosi Paduka.”

Yesus: “Ayo padha menyang panggonan liyane, menyang ing kutha-kutha sing cedhak, Aku arep nggelarake Injil mrono uga, amarga iya iku prelune anggonKu teka.

(Sumber: Markus 1: 37- 38)

Tuturan ing nginggil kalebet tindak tutur boten langsung amargi wosipun beda kaliyan ukara ingkang dipunwedhar. *Fungsi*-nipun mrentah kanthi wujud ukara carita, Sanajan wosipun pakon nanging *struktur* ukaranipun carita. *Fungsi* ukara carita saged dipunginakaken kangge pakon wonten basa seratan wujud ukara carita titikanipun kawiwitan hurup kapital saha wonten tandha titik (.) ing sawingkingipun ukara. *Imperatif* kanthi wujud ukara carita menika pakon langkung alus.

Fungsi ilokusi deklarasi katingal saking *konteks*ipun tuturanipun ingkang nggayutaken isi tuturan kaliyan kasunyatanipun bilih Yesus mutusaken pindah wonten kitha sacelakipun supados tiyang-tiyang ingkang madosi Yesus saged kapanggih ing kitha menika. Jinising *imperatif* pangajak kanthi satuan lingual ayo, penutur dhawuhi mitratuturipun nindakaken menapa ingkang dipuntuturaken dening penutur kanthi *imperatif* pangajak.

DUDUTAN

Adhedhasar asiling panaliten saha pirembaran ingkang sampun dipunwedharaken wonten bab saderengipun, analisis jinising tindak tutur imperatif ilokusi langsung saha boten langsung, jinising fungsi ilokusi saha jinising imperatif wonten Kitab Suci Prajanjian Anyar saged dipunpendhet dudutan kados andharan ing ngandhap.

1. Adhedhasar asiling panaliten saha pirembaran wonten BAB IV, jinising tindak tutur imperatif ilokusi wonten Kitab Suci Prajanjian Anyar miturut cara medharaken kaperang dados kalih

inggih menika jinising tindak tutur imperatif ilokusi langsung saha boten langsung. Dipuntingali kanthi *struktur* ukaranipun kaperang dados tigang warni, inggih menika wujud ukara deklaratif, wujud ukara imperatif, saha wujud ukara interogatif. Titikan wujud ukara deklaratif inggih menika kawiwitan hurup kapital saha wonten tandha titik (.)sawingkingipun ukara. Titikan wujud ukara imperatif, kawiwitan hurup kapital saha wonten tandha imperative utawi pakon (!)ing sawingkingipun ukara salajengipun titikan wujud ukara interogatif wonten tandhanipun pitaken (?) sawingkingipun ukara.

2. Tindak tutur imperatif ilokusi ingkang dipunpanggihaken wonten Kitab Suci Prajanjian Anyar gadhah *fungsi* ingkang maneka werni. *Fungsi* menika kadosta asertif, direktif, komisif, ekspresif, saha deklarasi. *Fungsi* menika gadhah gegayutan kaliyan menapa ingkang dipunmaksud penutur langkung saking menapa ingkang dipuntuturaken.
3. Jinising imperatif wonten asiling panaliten menika maneka warni wujudipun. Wujuding imperatif kadosta imperatif limrah, imperatif pangajak, imperatif paminta, imperatif panantang, saha imperatif pamenging. Wujuding imperatif menika gadhah ancas nedahaken ingkang njalari penutur ngandharaken tuturan imperatif kasebat.

Asiling panaliten menika saged dipundadosaken *referensi* panaliti sanesipun ingkang badhe nлити babagan teori ingkang wonten gayutanipun

kaliyan bahan ajar mliginipun *pragmatic*. Tindak tutur menika babagan ingkang wigati kangge negesi maksud ing antawisipun penutur lan mitra tutur. Gayut kaliyan pasinaon mliginipun *pragmatik*, asiling panaliten menika saged jembaraken pangaosan panaliti saha pamaos babagan tindak tutur ing ukara imperatif mliginipun Kitab Suci Prajanjian Anyar.

Adhedasar kasil saking panaliten menika, panyerat badhe suka pramayogi ingkang dipunangkah saged dados referensi dumateng tiyang ingkang gadhah prelu, panaliten menika ngandharaken jinis tindak tutur imperatif ilokusi, fungsi ilokusi saha teges utawi jinising ukara imperatif wonten Kitab Suci Prajanjian Anyar. Dipunkajengake wonten panaliten sanes ngengingi tindak tutur wonten ukara interogatif utawi ukara deklaratif wonten sumber data menika utawi sumber datasanesipun ingkang langkung sae saha saged dipunpanggihaken babagan ingkang enggal ingkang saged njembaraken pangaosan bab bebasan.

KAPUSTAKAN

- Chaer. A, Leonie. 1995. *Sosiolinguistik Perkenalan Awal*. Jakarta: PT Rineka Cipta
- Mulyana. *Kajian Wacana: Teori, Metode, Aplikasi Prinsip-Prinsip Analisis Wacana*. Yogyakarta: Tiara Wacana
- Nurhayati, Endang saha Siti Mulyani. 2006. *Linguistik Bahasa Jawa*. Yogyakarta: Bagaskara.
- Padmosoekotjo, S. *Paramasastra Jawa (Cap-capan II)*. 1987. Surabaya: P. T.Citra Jaya Mukti.

- Poerwadarminta, W. J. S. 1939.
Baoesastra Djawa.
- Rahardi, Kunjana. 2005. *Pragmatik Kesantunan Imperatif Bahasa Indonesia.* Jakarta: Erlangga
- Sasangka, Sry Satriya Tjatur Wisnu. 1989. *Paramasastra Jawa Gagrag Anyar.* Surabaya: PT Citra Jaya Mukti.
- Setiyadi, Bambang. 2006. *Metode Penelitian Untuk Pengajaran Bahasa Asing: Pendekatan Kuantitatif dan Kualitatif.* Yogyakarta: Graha Ilmu.
- Suwito. 1983. *Pengantar Awal Sociolinguistik Teori dan Problema.* Surakarta: Henry Offset
- Tarigan, Henry Guntur. 1986. *Pengajaran Pragmatik.* Yogyakarta: Andi
- Wijana, I Dewa Putu dan Muhammad Rohmadi. 2011. *Analisis Wacana Pragmatik Kajian Teori dan Analisis.* Surakarta: Yuma Pustaka.
- Yule, George. 1996. *Pragmatik* (terjemahan: Rombe Mustajab. Yogyakarta: Pustaka Pelajar